

Tremtinys

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

www.lpkts.lt

Trisdešimt antrieji leidybos metai. Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

2020 m. lapkričio 20 d.

Nr. 43 (1401)

Primiršta Deltuvos legenda

Alfas PAKĖNAS

Nebėra Balio Miškinio – mirė prieš septynetą metų. Liko tušti namai – toli apmušta žema, bet dviejų galų gryčiukė pilkuoja pačiame Deltuvos pakraštyje, visai šalia plento, vedančio link Ukmergės. Tarp gryčios ir plento nėra nei kokio griovio, nei medžio, nei atitvaro. Jeigu posūkyje vairuotojas nesuvaldytų automobilio, įlėktų tiesiai Miškinio kamaron su visais nedidelių, dulkėm apneštų langelių stiklais.

Buvęs politinis kalinys, tremtinys Balys Miškinis

Vasarą iš Ukmergės dažnai atvažiuoja dukterė Vita su vyru. Patvarko savo tėvų sodybos aplinką, sodą. Todėl Miškinio atšlaimė jauku, inkiuose tebeperi varnėnai, cieksi zylės, o Balio sodintas ir prižiūrėtas sodas tebėra gyvas ir duoda gausių vaisių.

Kai būnu Deltuvoj, dažnai sustoju prie Balio Miškinio namų. Paskutinį kartą čia lankėmės šią vasarą su Deltuvos kultūros almanacho „Eskizai“ redaktoriumi Vytautu Česnaičiu. Bevaikščiojant po sodą, papasakojau jam apie Balį – buvusią, dabar jau primirštą Deltuvos legendą. Rezistentą, politinį kalinį ir tremtinį, su kuriuo daugelį metų teko bendrauti. Ilgai vaikščiojome po kadaise paties Balio sodintą sodą. Apžiūrėjome senas kriaušes, obelis, jose išlikusius paties Balio sukaltus inkilus, zylių lizdus medžių drevėse.

(keliamo į 4 psl.)

Vieša informacija apie kovojusius 1944–1953 metais

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras atidarė naują svetainę www.laisveskovos.lt, kurioje pirmą kartą viešai skelbia išsamų Lietuvos partizanų karo (1944–1953) dalyvių sąrašą. Šis sąrašas nėra baigtinis, šiuo metu pateikta 12 799 vardai: žuvusieji kovos lauke, nuteistieji mirties bausme sušaudant ir mirusieji įkalinimo vietose. Vėlesniuose etapuose planuojama skelbti išgyvenusiųjų vardus: represuotųjų, tačiau grįžusių iš lagerių bei išsislapsčiusių partizanų ir jų ryšininkų.

Nuotrauka iš LGGRTC archyvo

Žinynas bus nuolat pildomas ir tikslinamas, šiame darbe Centras tikisi ir prašo visuomenės paramos – svetainėje yra nuorodos, kaip galima pranešti naują informaciją arba pataisyti pastebėtus netikslumus.

„Ginkluotasis pasipriešinimas sovietų okupacijai buvo stipriausias Lietuvos pilietinės visuomenės veiksmas valstybės istorijoje. Partizanų karo dalyviai – tai ne tik ginkluoti kovotojai (partizanai), tačiau ir

tiesiogiai ginkluotoms struktūroms nepriklausę asmenys: partizanų ryšininkai ir rėmėjai. Žinyne teikiami visoms minėtoms partizanų karo dalyvių grupėms priklausę asmenys. Žinyno pagrindinė paskirtis – pateikti visuomenei informaciją apie Lietuvos piliečius, stojusius į kovą su sovietiniais okupantais ir paaukusius savo gyvybę dėl Lietuvos laisvės kovos lauke, lageriuose, Lietuvos kalėjimuose“, – rašoma svetainėje www.laisveskovos.lt.

Svetainėje taip pat pateikiamos partizanų apygardų istorinės apžvalgos bei informacijos šaltiniai. Informacija apie Lietuvos partizanų karo dalyvius buvo renkama beveik tris dešimtmečius, nuo pat Nepriklausomybės atkūrimo.

Tai jau antrasis šiemet Centro paskelbtas informacinis žinynas: didelio piliečių susidomėjimo sulaukė vasaros pradžioje atverta kita vieša Centro internetinė prieiga, kurioje pateikti duomenys apie 1940–1953 metais sovietų okupacinės valdžios represuotus – ištremtus, įkalintus, nužudytus – Lietuvos gyventojus.

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras

Petro Katiliaus atminimui

„Prisiminti Petrą Katilių ir gera, ir liūdna. Jis buvęs mūsų kaimynas Vilniuje, Lazdynuose, visada nuoširdžiai bendravęs, kartu koja kojon ejęs į Laisvę. Tuo keliu vedęs ir savo atžalas – sūnus Evaldą ir Edviną. Po tragiškų Sausio įvykių, po televizijos bokšto puolimo, mes, buvę tremtiniai, aptarinėjome, kas kur dedasi, dalyvavome rinkimų komisijose, rinkome geriausius iš geriausių, bent mums tada taip atrodė, – sako rašytojas Jurgis Usinavičius. – Kas garsiau šaukė, tas buvo didesnis šalies patriotas (ir dabar ne kitaip). Sausio 13-osios įvykiai parodė ne ką kitą, o kas tuo metu nuskubėjo prie bokšto, kas lindėjo tarp keturių kambario sienų, ar rūsyje atsidūręs laukė, kas gi bus?“

Petras Katilius (kairėje) su kurso draugu Hariu Gope Tomsko politinės technikos institute. 1958 m.

Jurgio Usinavičiaus prisiminimai

Ne kartą kalbėjau su Petru Katiliumi. Jis sakė, dažnai sapnuoja, kad Angaros dugne vaikštau, o virš galvos – vanduo. Juk tiek po tas pelkes, po tą taigą kulniuota, ir vis su Tėvynės ir tėviškės ilgesiu. Nežinau, ar tai mano vieno toks gilus troškimas matyti savo kraštą, ar ir kitiems tremtiniais taip būdavo? Klausia jis, Petras, lyg save, lyg mane. Dar nežinau, ką norėčiau ir galėčiau pasakyti Lietuvai, tiesiog pasimetu, kai ji tokia nevienalytė pasidarė, kai žmonės vieni su kitais daug kur lyg priešai būtų. Kas atsitiko, kad po Sąjūdžio, po tų vieningų žygių, dabar nežinia iš kur atsiradusios jėgos ima mus skaldyti. Negi Vilniui net Vyties nereikia?

Vaikystę praleido Šešupės pakrantėse, Kazliškiuose (Marijampolės rajonas), o jaunystę – prie Angaros. Katiliai, sakė Petras, visada buvę geri ūkininkai, mylėję žemę ir darbą.

(keliamo į 7 psl.)

Trys tragiškiausios pandemijos istorijoje

Ižengėme į antrą karantiną per metus. Dalis visuomenės niekaip negali patikėti, kad reikia atsisakyti dalies šiuolaikinės civilizacijos patogumų. Dygsta sąmokslų teorijų piktžolės. Tačiau, jei įdėmiau studijuotume istoriją, turėtume pripažinti, kad dabartinis išbandymas nėra nei unikalus, nei didžiausias istorijoje. Mes, šiuolaikinės vartotojiškos visuomenės atstovai, paprasčiausiai pernelyg buvome patikėję, kad viską kontroliuojame.

Klimato kaita buvo pirmasis labai rimtas perspėjimas. Taip pat vis pasigirdavo informacija apie pavojingų epidemijų protrūkius, bet šie plačiai neišplisdavo, kol žmonija tapo tiek globali, kad dabartinis koronavirusas labai greitai išplito praktiškai visoje planetoje ir visiškai neaišku, kada pasitrauks. O gal kovoti su juo padės įdėmesnis žvilgsnis į praities pandemijas.

Justiniano maras

VI amžiaus viduryje Peluzijos mieste prie Nilo pratrūko kraupi liga, nusinešusi daugybę gyvybių. Kur kas daugiau, nei visi to meto pasaulyje vykę karai, kartu sudėjus. Įvairios ligos buvo kasdienybė, tačiau naujas protrūkis buvo ypatingas, nes mirė septyni iš dešimties ja užsikrėtusių žmonių.

Ilgą laiką vyravo versija, kad virusas atkeliavo iš Afrikos gilumos, tačiau 2017 m. filogenetinė tyrimą atlikę mokslininkai paskelbė naują hipotezę, kad viruso kilmės šaltinis – Kinija. Taip pat šiandien nekelia abejonių, jog pirmąjį buboninio maro protrūkį (kuris šiandien įvardijamas, kaip Pirmoji pandemija) sukėlė bakterija *Yersinia pestis*. Šią bakteriją pavyko aptikti tik XIX amžiaus pabaigoje ir tai padarė prancūzų mokslininkas Aleksandras Yersinas.

Paaiškėjo, kad tai bakterija, kurią perneša blusos, gyvenančios daugiausia žiurkių kailyje. Tiesa, ne bet kurių žiurkių, bet tų, kurios paprastai gyvena Vidurio Azijoje. Beje, būtent ši aplinkybė leido mokslininkams daryti išvadą, kad maras taip ir netapo endeminis (išsisknijęs) Europoje, bet pasitraukė, sunykus užkratui, o vėlesnės bangos yra susijusios su naujomis užkrato „siuntomis“.

Žmonės iš pradžių užsikrėtė dažniausiai per blusų įkandimus, o vėliau ją perdavė vienas kitam oro lašeliniu būdu ir per maistą, kuriame yra užkrato.

Tačiau, net ir stiprus gaisras, jei jis liepsnoja dykumoje, netrukus baigiasi, nes nebėra kam degti. Deja, šįsyk kažkuris Peluzijaus gyventojas, jau sirgdamas, apsilankė už dviejų šimtų kilometrų esančiame Aleksandrijos mieste. O gal kuris nors šio miesto gyventojas pravažiavo pro užkrato apimtą Peluziją. Aleksandrija buvo ne tik antras pagal dydį Viduržemio regiono miestas su šimtu tūkstančių gyventojų, bet ir svarbus uostas, iš kurio laivai kiekvieną dieną plaukė į kitus uostus.

542 m. ligos užkratas, kaip manoma per laivų triumuose buvusias žiurkes, pasiekė Konstantinopolį. Bizantijos imperijos, kurią tuo metu valdė imperatorius Justinianas I,

sostinę. Kaip rašo to meto Bizantijos filosofas ir istorikas Prokopijus Cezarietis: „Konstantinopolyje prasidėjo baisūs dalykai. Žmonės mirė miegodami, eidami gatve ir mirusiųjų vis daugėjo. Visa tai tęsėsi keturis mėnesius ir dažnai būta dienų, kai mirdavo po dešimt tūkstančių žmonių. Žmonija buvo priartėjusi prie sunykimo“.

Nėra galimybės patikrinti, kiek tikslūs yra aukų skaičiai, kuriuos pateikia istorikas, tačiau nepaneigiama tai, kad liga kėlė tikrą siaubą. Paprastai ji prasidėdavo staiga ir nužudydavo septynis iš dešimties ja susirgusių žmonių. Beje, pats Justinianas buvo susirgęs maru, bet liko gyvas. Gal todėl į istoriją ši pandemija įėjo, kaip Justiniano maras.

Maras neapsiribojo vien Konstantinopoliu, bet išplito Airijoje, Anglijoje, Graikijoje, Egipte ir Sirijoje. Visais atvejais užkratas keliavo laivais. Istorikai tvirtina, kad Konstantinopolis neteko dvidešimt penkių milijonų žmonių. Tiesa, ne per vieną bangą. Buboninio maro bangos vis kartojosi ir taip „bangavo“ iki pat VIII amžiaus vidurio. Iš viso jos pareikalavo apie šešiasdešimt milijonų gyvybių.

Prokopijus aprašė ir pirmąjį istorijoje karantiną. Jis teigia, kad, kai liga įsisiautėjo Konstantinopolyje, absoliuti dauguma gyventojų užsiklendė namuose ir kantriai bandė pralaukti. Tuo metu Bizantijos imperija didžiąja dalimi buvo agrarinė valstybė ir labai priklausė nuo to, kiek maisto pavykdavo užsiauginti. Apleidus laukus, ilgam išsiderino visa agrarinė sistema ir prasidėjo ne vienus metus trukęs badmetis.

Nors Pirmoji pandemija siautė didelėje teritorijoje, tačiau didžiausią žalą ji padarė būtent Konstantinopoliiui ir Bizantijai, kurios geopolitinė įtaka gerokai sumažėjo. Gali būti, kad panašių epidemijų buvo ir anksčiau, tačiau pirmą kartą ji buvo dokumentuota. Taip pat išplito tiek plačiai, nes seniau paprasčiausiai nebuvo tiek išsiplėtusi prekyba.

Juodoji mirtis kelia siaubą Europai

Kaip ir Justiniano maras ar dabartinis koronavirusas, maro pandemija, pavadinta Juodąja mirtimi, į Europą taip pat atkeliavo iš Centrinės Azijos. Veikiausiai, iš Vakarų Kinijos, kurią tuo metu buvo užkariavę mongolai. Yra išlikęs svarbus istorinis dokumentas, kuriame pasakojama, kaip mongolų aukso orda XIV amžiaus pirmoje pusėje karo žygio metu kenčia nuo maro. Galinga kariuomenė bandė užimti Kafos (dabar Feodosija) miestą Krymo pusiasalyje, tačiau kariai užsikrėtė ir absoliuti dauguma mongolų kariuomenės išmirė.

Spėjama, kad būtent iš Kafos genujiečiai pirkliai, keliaudami Šilko keliu, parvežė kraupią „dovanėlę“ į Europą.

Dar vienas stulbinantis sutapimas – kaip ir koronavirusas, XIV amžiaus maras pirmiausia atkeliavo į dabartinę Italijos teritoriją. 1347 m. rudenį dvylika Genujos respublikai priklausančių laivų įplaukė į Sicilijos uostą. Juose tebuvo keli išlikę gyvi jūrininkai ir krūva lavonų. Daug mirusių buvo ir už kelių mėnesių į Veneciją atplaukusiose Genujos laivuose.

Na, o pirmuoju galingu ligos plitimo židiniu tapo Pizos miestas Šiaurės Italijoje. Beje, taip nutiko todėl, kad pietiniai uostai paskelbė karantiną ir nebepriėmė iš Kinijos atplaukiančių laivų ir jie plaukė į šiaurės Italiją, kuri dar nesiėmė griežtų atsargumo priemonių. Dalis laivų suko į Marselį, kuris tapo maro „vartais“ Prancūzijos teritorijoje.

Maras plito žaibiškai – iš Prancūzijos ir Italijos netrukus persimetė į Ispaniją, Portugaliją, Angliją. Dar po metų jis jau plito dabartinėje Vokietijoje ir Norvegijoje, o 1351 m. pasiekė šiaurės vakarų Rusijos krantą.

Tiesa, LDK, Lenkijai ar kalnuotam baskų kraštui labai pasisekė dėl to, kad su jais prekyba, gabenant prekes laivais, buvo menkai išvystyta ir tai apsaugojo nuo pagrindinės maro bangos.

XIV amžiuje europiečiai dažniausiai epidemiją vadindavo lotynišku žodžiu „*perstilentia*“. Jau vėliau, daugiausia istorikų dėka, įsivirtino „*atra mors*“ ar „*mors nigra*“ pavadinimas. Jis labiausiai susijęs su tuo, kad didelė dalis mirusiųjų nuo epidemijos kūnų po kurio laiko pajuoduodavo ir tai kėlė dar didesnę baimę amžininkams.

Susimąstykime bent trumpam apie šiuos skaičius: per Juodosios mirties protrūkį Europa neteko trečdaliao gyventojų (įvairiais skaičiavimais, nuo dvidešimt iki dvidešimt penkių milijonų). Ypač nukentėjo Anglija, kuri neteko net pusės gyventojų, taip pat Islandija bei Skandinavija, o Paryžius ir Venecija neteko trijų ketvirtadalių gyventojų.

Beje, dera nepamiršti, kad XIV amžiuje Europoje būta daug svarbių permainingų. Pirmiausia keitėsi klimatas – orai gerokai atšalo. Beje, epidemiologai atkreipia dėmesį į svarbią detalę, kad paprastai prieš kiekvieną didesnę epidemiją vyksta klimato pokyčiai. Jie svarbūs pirmiausia todėl, kad sukelia graužikų, vabzdžių migraciją ir įvairias bakterijų mutacijas.

(Bus daugiau)

Parengė Andrius NAVICKAS

Smagūs pašnekesiai su Tomu Dirgėla

Ramunė JARMALAVIČIŪTĖ

Agnieška USCILIENĖ

Ką daryti, kad vaikai pamėgtų skaityti? Ogi rašytojams – rašyti jiems įdomias knygas, tėvams – skaityti drauge nuo ankstyvos vaikystės, o bibliotekininkams ir mokytojams – supažindinti vaikus su gera literatūra ir jos autoriais. Aukštadvario ir Senujų Trakų filialų bibliotekininkės pakvietė jaunuosius skaitytojus į susitikimą su žinomu rašytoju, žurnalistu Tomu Dirgėla.

Susitikimo metu autorius pristatė savo paskutinę išleistą knygą „Vytautas Didysis Žalgirio arenoje“. Kaip minėjo rašytojas, parašyti šią knygą norėjo, kadangi pačiam labai patiko istorijos pamokos, todėl sukeisdamas praeitį su dabartimi nori sudominti mažuosius skaitytojus ne tik skaitymu, bet ir istorija. Vaikai turėjo progą prisiminti, kas gi įkūrė Vilniaus miestą, kas yra Vytautas Didysis ir kitus istorijos klausimus. Išklause rašytojo knygos ištrauką, vaikai dalyvavo Tomo Dirgėlos surengtame konkurse. Turėjo sukurti ir pristatyti karūnas, tam buvo skirtas laikas – 7 min. Kadangi vaikų pakankamai laki vaizduotė, tai karūnos išėjo įvairiausios: marsiečių, brangakmenių, chaoso ir netgi voratinkliais apraizgytos... O įvertinti vaikų karūnas privalėjo kompetentinga komisija. Vaikams patiko įdomus konkursas, kuriame pralaimėtojų nebuvo, visi buvo apdovanoti saldžiomis staigmenomis.

Tomas Dirgėla Aukštadvaryje

Vaikai nebūtų vaikais, jeigu jiems nerūpėtų išsiaiškinti apie mėgstamą rašytoją įvairių dalykų: kiek jam metų, ar jo knygas skaito jo seneliai, ar turi naminių gyvūnų ir kokie jų vardai, kiek laiko rašė vieną knygą, iš kur semiasi minčių... Net kiek katinui Liuciferiui metų sužinojome. Žinoma, smalsu buvo išsiaiškinti, kokias knygas rašytojas skaitė vaikystėje, ką rekomenduotų perskaityti susitikimo dalyviams.

Turingas pokalbis prabėgo smagiai ir tikime, kad naujų T. Dirgėlos knygų nekantriai laukia net ir tie, kas anksčiau jo kūrybos nėra skaitę. Likę „įkrauti“ pozityvios energijos bei kupini įspūdžių vaikai išskubėjo į pamokas.

Nueinantieji lengvai nepasiduos

Kai per „Žinių radijo“ laidą, skirtą nueinančios valdančiosios Ramūno Karbauskio „valstiečių-žaliųjų“ daugumos darbams įvertinti, vienas „komentatorius“ pareiškė, jog šie ketveri metai buvo patys sėkmingiausi, nes, girdi, „valstiečiai-žalieji“ padarė tiek, kiek „konservatoriai nepadarė per 25 savo valdymo metus“, bent jau laidos vedėjas galėjo korektiškai pataisyti, jog konservatoriai tikrai nevaldė 25 metus per 30 atkurtos Nepriklausomybės metų: viso labo Seime TS-LKD valdančiąja dauguma buvo du kartus, ir tuos pačius – sunkiausiais valstybės momentais.

Deja, laidos vedėjui pritrūko atidumo nepraleisti pro ausis šitos propagandinės anties. O ta antis gaji – plėtojama klaidinanti nuostata, kad konservatoriai nesugebėjo valdyti, o va atėjo „valstiečiai“ ir kalnus nuvertė. Įdomiausia, kad tose kalbose tarsi pamirštama, jog, prieš R. Karbauskui ateinant į valdžią, ketverius metus Seimo valdančioji dauguma buvo socialdemokratų – būsimieji „valstiečių-žaliųjų“ koalicijos partneriai! Tad jų nepadarytų darbų ir ėmėsi „valstiečiai-žalieji“. Tačiau melagingas naratyvas uoliai buvo plėtojamas ir pastaruosius ketverius metus, valdant R. Karbauskui.

Tradiciskai po kiekvienų Seimo rinkimų įprasta peržvelgti, ką palieka nuo valdžios pasitraukianti valdančioji dauguma?

Pirmiausia ji palieka pripurvintą Seimo reputaciją: R. Karbauskio ir Gretos Kildišienės skandalinga istorija, paskui R. Karbauskio asmeninis karas su buvusiu dėstytoju (kurį jis atsiviliojo į politiką), Seimo Pirmininku Viktoru Pranckiečiu, išdrįsusiu susigėsti dėl Mindaugo Basčio mandato išsaugojimo, iš valdančiosios „valstiečių-žaliųjų“ kompanijos pabėgę buvę partijos tarnai Vytautas Bakas, Povilas Urbšys, partiečiai Bronislovas Matelis ir Justas Džiugelis, Egidijus Vareikis, Virgilijus Poderys, Dvilė Šakalienė, o kur dar istorijos su S. Skvernelio Vyriausybės ministrais...

Bet labiausiai „valstiečių-žaliųjų“ laikotarpio Seimas įsimins kaip R. Karbauskio kovos prieš Tėvynės sąjungą laikotarpis: pasitelkęs ištikimą ginklanešę Agnę Širinskienę, bet kokia proga arba be jokios progos jis kaltino TS-LKD būtais ir nebūtais dalykais (tiesą

sakant, kartais atrodė, kad R. Karbauskis trūks plyš turi įvykdyti užduotį – sunaikinti TS-LKD visomis prasmėmis).

Nenuostabu, kad didžiausias darbas, kurį dirbo „valstiečių-žaliųjų“ valdomas Seimas, buvo įvairiausių komisijų, skirtų atkapstyti „nusikalstamas konservatorių veiklas per krizę“ kūrimas, kol galų gale Konstitucinis Teismas pripažino, kad viena iš tokių „komisijų“, vadovaujama Agnės Širinskienės, pati yra neteisėta, taigi ir jos „išvados“ yra niekinės. (Beje, apie pastarosios komisijos veiklą gana įdomiai rašoma knygoje „Kabinetas 339“ – A. Širinskienė labiausiai stengėsi išsiaiškinti žiniasklaidos šaltinius, demaskuojančius „valstiečių-žaliųjų“ veiklą, – aut. past.)

Kaip pozityvumo kriterijus atitinkančius 2016–2020 m. Seimo valdančiosios daugumos darbus politologai įvardijo patvirtintą naują Darbo kodeksą, miškų urėdijų sujungimą, pertvarkytą Vaiko teisių apsaugos sistemą. Galima būtų paminėti ir šio Seimo kovą su alkoholizmu: įvesti griežti alkoholio reklamos draudimai, padidinti akcizai, sutrumpintas prekybos laikas.

Tačiau tai nėra vien „valstiečių-žaliųjų“ nuopelnas, nes alkoholio vartojimas jau iki tol mažėjo 10 metų ir dabar tebemažėja, nes žmonės tiesiog gyvena sveikiau. O kitas lazdos galas tas, kad Lietuva tapo ne tik kad daugiausiai visokių prekybos alkoholiu tvarkų ir apribojimų turinčia valstybe ES, bet ir dosniausia Latvijos ir Lenkijos alkoholio prekybos verslo rėmėja. Vadinasi, ne viskas gerai su tais prekybos alkoholiu ribojimais.

Dėl situacijos medicinos srityje nėra ką komentuoti, užtenka išgirsti

medicinos darbuotojų nuomonę apie savo sveikatos ministrą.

Politologai įvertino R. Karbauskio valdančiosios daugumos požiūrį į šalies saugumo reikalus: „Šie, darbą baigiantys valdantieji, apskritai pernelyg nesidomėjo saugumo, gynybos ar užsienio politikos reikalais, kurie iš esmės buvo palikti užsienio reikalų ministro, krašto apsaugos ministro ir prezidentės, iš pradžių, vėliau, praeitais metais išrinkto prezidento nuožiūra“, – teigė VU TSPMI profesorius habil. dr. Ramūnas Vilpišauskas (LRT.lt). Visgi negali sakyti, kad valdantiejiems nerūpėjo šie reikalai – sprendžiant iš energetikos ministro Žygimanto Vaičiūno pastangų legaliai įsileisti į Lietuvą Astravo AE pagaminatą elektros energiją, panašu, kad R. Karbauskis, pasakęs „ne“ Visagino AE statybai, norėjo pasakyti ir „taip“ Astravo AE elektrai. Netiesiogiai, žinoma. Negali sakyti, kad nesirūpino „saugumu“ valdantieji ir tada, kai neprieštaravo koalicijos partnerių Zbignevo Jedinskio ir Valdemaro Tomaševskio pareiškimams dėl solidarumo su A. Lukašenka, žudančiam savo šalies piliečius. Na argi ne „valstietiškas“ saugumo supratimas – palaikyti ir puoselėti penktąją koloną valstybėje?

Pakalbama apie dabartį. Taigi Seime turime naują valdančiąją daugumą – trijų partijų koaliciją, sudarytą iš TS-LKD, Lietuvos liberalų sąjūdžio ir Laisvės partijos. Niekas nepaneigs, kad šios politinės partijos atstovauja Vakarų demokratijos principams. Žinome ir valdžios galvas – Seimo Pirmininke išrinkta Viktorija Čmilytė-Nielsen, Ministrė Pirmininke – Ingrida Šimonytė. Beliko sulaukti viso Seimo institucijų (komitetų, komisijų) ir Vyriausybės

sybės sąrašo. Besikuriant naujam valdžiai, aiškėja ir buvusių valdančiųjų planai, ypač po batalijų Seimo Pirmininkei renkantis pavaduotojus. Pagal tradiciją, į pavaduotojus turi būti skiriami ir du opozicijos atstovai, bet nebūtinai tie asmenys, kuriuos perša opozicija (ši, beje, dažniausiai nebūna vienpartinė, todėl turi susitarti, ką siūlyti) – visgi renkasi Seimo Pirmininkas.

Štai čia ir pasimatė, ko siekia R. Karbauskis, kurį kai kas iš opozicijos jau apkaltino siekiu uzurpuoti opozicijos balsą. Viskas prasidėjo, kai R. Karbauskis į Seimo Pirmininkės pavaduotojo postą pasiūlė Aušrinę Norkienę. Galbūt kils klausimas, kodėl R. Karbauskis į Seimo Pirmininko pavaduotojo postą nepasiūlė daugeliui priimtinesnės kandidatūros – Rimos Baškienės? Atsakymai gali būti įvairūs: galbūt specialiai siūloma nepatyrusios politikės kandidatūra, kad ją atmetę valdančioji dauguma (o tada bus galima šūkauti apie „susidorojimą su opozicija“ – tokia mintis kyla girdint R. Karbauskio ultimatumą išvis nesiūlyti kito kandidato, jei nepatvirtins jo pasiūlytos A. Norkienės).

Savaime suprantama, kad tokiu atveju valdančiajai daugumai priimtinesnė R. Baškienės kandidatūra netinka pačiam R. Karbauskui. Bet pastarosios politikės kandidatūra „valstiečių-žaliųjų“ vadui kur kas labiau netinka dėl kitos priežasties, ir atsakymo reikėtų paieškoti daugiau nei metų senumo istorijoje.

Pernai rudenį R. Karbauskis eilinį kartą vertė iš posto pačių deleguotą į šias pareigas Seimo Pirmininką V. Pranckietį. Įdomiausia, kad tuomet jis šį postą pasiūlė perimti ne bet kam, o... opozicijos lyderei Viktorijai Čmilytei-Nielsen! Ir A. Širinskienė tam pritarė. Bet nepatiko R. Baškienei, kuri, būdama vicepirmininke, tikėjosi užimti Seimo Pirmininko kėdę, jei atsistatydintų V. Pranckietis. Štai tada ir perbėgo juoda katė tarp Rimos ir Ramūno su Agne!

Va taip atrodo „rusai nepuola“

„Facebook“ grupėje „Koronavirusas-tikra info“ pasirodė įdomus straipsnis, perspausdintas iš „Klaipėda.diena.lt“. Jis puikiai paaiškina, kas dedasi Lietuvoje šiuo sunkiu pasauliu metu, kai virusas Covid-19 stabdo įprastą žmonių gyvenimą visame pasaulyje. Štai iš kur kyla „antikaukinis“ judėjimas!

„Lietuvos kariuomenės Strateginės komunikacijos departamento atstovas M. Kunevičius teigia, kad šiuo metu populiariausi su koronavirusu susiję plėtojami ir skleidžiami klaidinančios informacijos naratyvai yra šie: kaukių dėvėjimas bei jų efektyvumas, ligoninių darbas ir jų pajėgumai, vakcinų, priverstinis žmogaus teisių bei laisvių ribojimas bei atliekami koronaviruso tyrimai.

M. Kunevičius teigimu, „pastebimas augantis klaidinančių šmeižiančių ir provokuojančių žinučių skaičius medikų, žiniasklaidos ir

valstybinių institucijų atžvilgiu. Norima kuo labiau sumenkinti būtent šitų trijų valstybės žaidėjų darbo metodus, patikimumą ir pozicijas visuomenėje“.

Taip pat, pasak M. Kunevičiaus, „kuo toliau, tuo dažniau šnekama apie didžiulius Lietuvos naujienų portalus bei žurnalistus, jog tai esą nepatikima informacija ir daugiau informacijos reikėtų ieškoti kažkur kitur“.

M. Kunevičius pastebi, kad „vis daugiau atvejų fiksuojama, kai klaidinančios informacijos skleidimas ir provokacijos iš virtualios erdvės per-

sikelia į fizinę erdvę. Miestuose pastebimi automobiliai su garsiakalbiais, iš kurių skatinama žmones nesitestuoti, nesilaikyti valdžios nurodymų ir sukilti. Žmonėms dalijami lankstinukai, kuriuose skleidžiama melaginga informacija apie vakciną, kaukes ir pandemiją. Taip pat fiksuoti atvejai, kai žmonėms buvo dalijami marškinėliai su klaidinančia informacija ir hiperbolizuotais atsiskaukimais prieš kaukes, vakciną, tyrimus ir pačią pandemiją“.

Kaip teigia M. Kunevičius: „Melagingos informacijos skleidimas bei skatinimas nesilaikyti įstatymais

apibrėžtų taisyklių arba karantino reikalavimų apsunkina valstybės institucijų priimamus sprendimus, medikų darbą, tikrosios informacijos radimą bei kelia žmonių galvose nepasitikėjimą mokslu grįstomis žiniomis. Viešojoje erdvėje besireiškiantys, klaidinančią informaciją skleidžiantys ir skatinantys nesilaikyti karantino taisyklių žmonės pirmiausia kenkia kiekvienam iš mūsų ir mūsų valstybei“.

Lietuvos kariuomenės Strateginės komunikacijos departamento atstovas M. Kunevičius pabrėžia, kad „visi veiksmai, kurie pažeidžia įstatymų numatytą tvarką, užtraukia atsakomybę“.

Parengė Gintaras MARKEVIČIUS

Primiršta Deltuvos legenda

(atkelta iš 1 psl.)

Pažintis su Baliu

Dar Nepriklausomybės pradžioje susipažinau su Baliu, sužinojęs, kad jis buvo pokario metų rezistentas, vėliau nuteistas ir praėjęs tikrą okupantų golgotą. Gerai prisimenu pirmąjį apsilankymą. Buvo ankstyvas pavasaris, dar prieš Velykas. Už trobelės bolavo šiltadaržis, šalia – tuščia punė, nes Miškiniai jokių gyvulių nebelaikė. Už sodo telkšojo didžiulė sodžialka, atsiverianti ir sutvyluojanti kiekvieną pavasarį, o per vasaros kaitras iškeliaujanti lietaus debesimis.

„Kas užeinu a neužeinu par Velykus, a potvynis – kožnais metais kaip tik Verbų sekmadenis, teip jis i pri gonka. Buva či kadai kadės iškasti ravai, vanduo ežeriukan nubėgdava, a dabar viskas šiukšlam užgrūstu. Či gi buva šenaujamas pievas, ariamu žeme – burokai kaip viedrus užaugdava, tik dabar pasidare velnynus“, – vedžiodamas po savo šviežiai sutvarkytą atslaimą, tarmiškai ir vaizdžiai pasakodamas, kaip šeškai sudraskė paskutines vištas, pakalbindamas jaunystėje paties pasodintas obelis, remdamasis tvirta, iš šakių koto pasidaryta lazda, šnekėjo tada pokario metų partizanas Balys Miškinis.

„Buvau miškiniu i pavardė mana, kaip tyči, Miškinis – labai pritinuku“, – juokiasi Balys iš tokio sutapimo. O lazda pasidarė paskubom – niekada anksčiau nereikėjo ramsčio, visados buvo tvirtas it titnagas. Ir kalbėseną jo kažkokia tvirta, griežta – tarsi kalbėtum su atsargos kariškiu.

Balys pabėdavojo, kad susižeidė koją. Mat per Tris Karalius pjausdyto buroko gabalu užspringo kaimynės Valerijos karvė. Atvažiavo daktaras Mečislovas Radzevičius, o palaikyt gyvulio – nėra kam. Mat moteriškė gyvena viena – negi nepagelbėsi. O Balys dar prilaiko sveikatos, suėmė karvę už ragų, paskui dešine ranka už šnervių. Daktaras įleido gerklėn ranką, norėdamas ištraukti ar bent jau gilyn nustumti sprangulį. Išsigandusi žalmargė griuvo ir prispaudė Balį prie sienos. Užspaudė taip stipriai, kad sulaužė koją per patį kelį.

„Dabar jau geriau, skaityk, kad sveikus, ale vis da koja kaip nesavu, i skaudėt imu preš orą atmainu. Ti man boba užkaiči vandeniu, aš pridedu užula žievių i užvirinu gerai. Kamaroj stovi medinis kubilus, ti aš unlipu i šutinu koji, kad jų kur galus. Matai, i daktarus liepia šutint. Išlipi iš kubila, rods, un kita svieta pasijauti – kad geru, kad lengvu pasidara“, – šaipėsi Balys Miškinis iš savo netikėtos ligos.

Daug mūšių būta gyvenime

Čia, rytiniame Deltuvos pakraštyje, nuo seno gyveno Miškiniai. Balio seneliai, vėliau – tėvai Vladas ir Uršulė. Jie ir amžino pogulio

atgulė netoliese, senose Deltuvos kapinėse. Visi buvo mažžemiai, neturtingi – tikri bedaliai. Už kapių turėjo tris hektarus ariamos ir kampą pabalės pievų ganyklai. Kaip bedirbo, vargo rankomis neprasikirdavo – lyg diemedis jis žaliavo sodybos vartuose. Todėl Balio tėvas – Deltuvos batsiuovys – ieškodamas laimės ir skalsesnės duonos riekės, daugelį metų klaidžiojo po pasaulį, po plačiąją Rusiją, tarnavo caro, paskui bolševikų kariuomenėje, vienus metus dirbo Lenino apsaugoje.

„Anam gali, kur dabar kamaru, givenau aš. Sava kumpa neturėjau. O neturi savų namų, žemes – eik bernaut, liek prakaitu svetimam. Ale aš nebernavau – nu pat jaunų dienų buvau medžio darbų meistrus. Darba užtekdava. Kiek či aplink mana namų, svirną pastatytu – nesuskaičiuosi. Kad ruskis nebūt užėjis, aš būčiau jau gerai prasiškūris. Ne tokioj gryčioj gyvenčiu“, – sakė Balys Miškinis, gyvenęs šalia Deltuvos mūšio lauko, kuriame 1812 m. birželio pabaigoje vyko istorinis mūšis – prancūzų ir rusų kariuomenės susirėmimas.

Daugybė mūšių ir negandų buvo ir paties Balio Miškinio gyvenime. Ne kartą kraują stingdančiu žvilgsniu į jį žvelgė mirtis, ir kiek sykių su ja laimingai prasilenka...

Karo metu dar nė dvidešimt metų neturintis Balys kurį laiką tarnavo Vokietijoje. Pats savo noru buvo užsirašęs reicho darbo tarnybon – viename Vokietijos mieste ištisus metus maskavo parako fabriką nuo priešininkų bombonešių antskrydžių. Darbas buvo labai pavojingas, varginantis, tačiau vokiečiai duodavo uždirbti ir pavalgyti. Lietuvoje tada buvo labai sunku, statybų vyko nedaug. Kas tau statys, kai aplinkui deginama ir griauinama. „Paskum kai mani susekė i teisia už mišku, mėgina prikišt, kad buvau esesininku, kad žydus šaudžiu. Ale ko nebūva, to nebūva“, – sako Balys Miškinis.

Pasitraukė pas partizanus

1944-ųjų rugpjūtį Balys Miškinis iš šitų namų išėjo į mišką. Keletą kilometrų už Deltuvos dunksančiam Viliukų miške jau būrėsi šio valsčiaus vyrai, tvirtai pasiryžę nestoti sugrįžusio okupanto kariuomenėn. Jeigu lemta paguldyti jauną galvą, jeigu tėvynei reikia kraujo aukos, tai ne kur nors Kurše ar Vokietijoje, o savo krašte. Už savo tėviškę. Jau pirmomis savaitėmis Viliukų miške susidarė nemenkas gerai ginkluotų partizanų būrys. Pirmasis būrio vadas buvo Jonas Venckus, slapyvarde Linkaitis. Kilęs iš Bardiškių kaimo. Jis vienintelis būryje dėvėjo Lietuvos kariuomenės karininko uniformą, nes prieš karą buvo Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės puskarininkis.

„Aš nešiojau Plechavičiaus armijos uniformu. Mana slapyvarde būva Šarūnus. Miškun išėjau sava

noru – niekus many neverte, neunkalbinėje. Supratau, kad kitos išieties kaip ir nėra. Jeigu jau žūt, ait prapultin – tai savam krašči. Už sava kraštu numirt. A iš karta gi būva didelis pakilimus – visi tikėjam, kad toj betvarke ilgai nebus, kad padės amerikoni. Būsim tikri nugalėtojai, Lietuvu vėl bus laisvu. Labai tikėjam, kaip bebūva sunku. Nuolatiniai miškų valymai, garnizonus, skrebai, badus. Bunkery tvanku, dušnu, a žiemu – šaltis. Baisu būva...“ – dalijosi skaudžiais prisiminimais Balys Miškinis.

Miške daugybė senos Deltuvos žemės vyrų padėjo galvas. Pasak Balio Miškinio, Deltuvos miestelio, Jakutiškių, Atkočių, Bardiškių, Gintarų, Kreivių, Diržių kaimuose buvo ne po vieną sodybą, išlydėjusią savo vyrus į mišką. Jos glūdėjo tylios, prislėgtos, o prasidėjus išvežimams – ištuštėjusios, tarsi vis laukdamos negandos ženklų, kada jų sūnus, maitintojas, šeimnininkas bus jau negyvas numestas bažnyčios pašventoriuje, prie apgriuvusios Deltuvos kirkės ar Ukmergės turgaus aikštėje...

Balys Miškinis ilgai vardija žuvusius savo bendražygius: Jonas Kaselis-Šauklys iš Deltuvos teturdamas 28 metus, žuvo prie Vareikių kaimo; Gžimaila Leonas-Dzedas iš Gintarų kaimelio šalia Deltuvos buvo sušaudytas pačių partizanų, nes tapo provokatoriaus auka; Antanas Mugenis-Titnagas, Antanas Mučinskas-Ginutis – taipogi išdavystės aukos; Juozas Gavėnas-Šturmas, vienas iš paskutiniųjų šio krašto rezistentų per Žolinę žuvo Ratkaučiznos kaime; Kazys Žižminskas-Vaidila, Stasys Venckus-Biržys iš Atkočių bei Alfonsas Jovaiša iš Diržių kaimo – visi trys 1947 m. žuvo bunkeryje Viliukų miške...

Pagarsėjęs drąsa ir narsumu Vytautas Riklickas-Ličys iš Jakutiškių kaimo, ilgai ir sumaniai vadovavęs Viliukų būriui, jo bendražygiai Julius Belickas-Klevas iš Atkočių bei Vytautas Pinkevičius-Povaras iš Kačėniškių kaimo 1947 m. rugsėjį garnizonui apsupus Jovaišienės sodybą ir joje suradus bunkerį, visi trys susisprogdino. Nepasidavė. Šventa kova buvo...

„A katrie išlikam gyvi, kuriuos rusai paimė belaisvin, katrie patys legalizavosi, praėjam lagerių pragarus. Da baisiau už mirtį. Ruskis visados mukėja žmogų kankint ir išvest iš prota. A aš juos, sava draugus, visur prisimenu. Ligi viena – i vardus, i pavardis. Šitus dalykus i grabun guls su manim“, – sakė 77-metis deltuviškis.

Pasakojo ir apie išdavikus

Balys Miškinis kalbėjo ir apie išdavikus bei provokatorius.

„Daug jų buva. Tukioj sumaišty ir nevilty buvo labai sunku suprast, kur teisybe, a kur melus. Miškinų vardu daug bloga buva padaroma. Iššaudytas šeimas, pavieniai

ūkinikai. Tai ne rezistentų, iš tikra kovojusių už sava kraštu, darbus“.

Pasak Balio, tikri kovotojai vaikų ir senelių nežudydavo. Dauguma jų buvo aukštos kultūros, mylintys Lietuvą žmonės – Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės karininkai, mokytojai, pasiturinčių, tvarkingų Sibirian išvežtų ūkininkų sūnūs. O tarp jų kartais atsirasdavo ir šiukšlių – išsigimėlių. Tokie, prisidengę Tėvynės meile, į miškus išeidavo banditauti, plėšti žmonių, suvesti sąskaitų dėl mažiausių smulkmenų su kaimynais, netgi giminių, parodyti jėgą ir nakties valdžią beginkliams įbaugintiems kaimiečiams.

B. Miškinis pasakojo, kad jo tėvas Vladas yra gimęs 1891 m. Jaunystėje jis buvo paimtas į caro kariuomenę ir septynerius metus ištarnavo generolo Brusilovo reguliariojoje raitelių armijoje. 1916 m. Rumunijos fronte buvo sužeistas, ilgai gydėsi Maskvoje, čia jį ir užklupo 1917 m. revoliucija. Kariuomenei buvo nebetinkamas, o grįžti namo nebuvo jokių galimybių, tad į Darbo komisariatą kreipėsi prašydamas kokios nors tarnybos. Tuo metu Maskvoje Tverskaja gatvėje kaip tik vyko 2-asis Rusijos socialdemokratų suvažiavimas, kuriam vadovavo „didysis proletariato vadas Vladimiras Leninas“.

Nors Vladas Miškinis sunkiai valdė kairiąją ranką, buvo paskirtas į apsaugos kuopą ir saugojo suvažiavimo rūmus. Vėliau tarnavo prižiūrėtoju Lefortovo kalėjime. Ne kartą matė Leniną iš arti, netgi kalbėjosi su juo. Anais sovietiniais laikais tuometinei Ukmergės valdžiai Vladas Miškinis buvo tarsi kokia iškasena – jį padarė „ištikimu Lenino bendražygiu“, kviesdavo į susitikimus su komjaunimu, kur prašydavo pasakoti apie Leniną.

Seniokui patikdavo pakalbėti, už tai jam užrišdavo raudoną kaklaraištį. Gerai tik tiek, kad žmogui buvo paskirta personalinė pensija, nors, pasak Balio, tai ir pražudė tėvą: jis ėmė stipriai gerti. Vladas Miškinis pokario metais turėjo įtakingų draugų, todėl 1947 m. padėjo legalizuotis ir savo sūnui.

Gavęs „arklio pažymėjimą“ (taip pokario laikais vadinosi laikini dokumentai) Balys Miškinis ėjo po kaimus ir statė žmonėms medines trobas. Vėliau pamilo merginą, vedė ir sulaukė dukters. Dirbo miškų ūkyje. Tačiau gyveno nuolatinėje baimėje – net penkerius metus turėjo registruotis Deltuvoje kas keletą dienų. Ir dažnai buvo vis tardomas, tačiau nieko neišskundė, neišdavė.

Tik po dvidešimties metų, apie 1967-uosius, suėmus vieną rezistentą, kurio pavardės Balys Miškinis nenorėjo minėti, šis okupantams išdavė jį. Balys Miškinis buvo staugiai areštuotas, nuteistas ir penkio-likai metų ištremtas į Mordovijos lagerius.

Džezkazganas-Rudnikas

Buvusio politinio kalinio Antano VAIČIŪNO atsiminimai

Daugiausia lageryje buvo ukrainiečių. Po jų – lietuviai. Lietuviai buvo solidarūs ir vieningi. Ne veltui Aleksandras Solženicynas savo knygoje „GULAGo archipelagas“ rašė: „Žavėjauisi lietuviais“.

Tęsinys. Pradžia Nr. 40 (1398)

Lietuviai Steplage

Mes, lietuviai, prieš rusus, ukrainiečius ir baltarusius turėjom tą pranašumą, kad mes jų kalbą suprasdavome, o jie mūsų – ne. Mes garsiai aptardavome ir reikalus, ir asmenis, tik vietoj pavardžių vartodavom žargonus arba išgalvotus slapyvardžius. Pavyzdžiui, brigadininkus vadindavom arkliais. Tarp saviškių lietuviai buvo šiek tiek išsiuoksniaję pagal amžių, lageryje išbūtą laiką ir šiek tiek pagal etninę kilmę: žemaičiai, dzūkai, aukštaičiai, bet šis skirstymas buvo nežymus.

Pagal tikyba 99 procentai lietuvių buvo katalikai. Buvo vienas kitas liuteronas nuo Biržų, bet stengdavosi to neparodyti. Du lietuviai prisidėjo prie Jehovos liudytojų. Tai Stepas Vygelis nuo Panevėžio ir Lenkauskas iš Suvalkijos dzūkų. Tiesa, buvo vienas „firminis“ jehovistas Edvardas Kazlauskas, kilęs iš Kauno priemiesčio, Kleboniščio.

Pateikiu sąrašą lietuvių pavardžių, kurias išlaikė atmintis:

Kazimieras Baronas, gimęs 1927 m. gruodžio 5 d., kilęs nuo Troškūnų, 1950 m. areštuotas iš Kauno kunigų seminarijos. Po lageryo 1955 m. grįžo į Kauną, baigė seminariją 1957 m., 1957–1958 m. vikaravo Troškūnuose, 1958–1965 m. – Kupiškėje, 1993–2008 m. – Raguvo klebonas. Mirė 2008 m. birželio 8 d. Raguvoje, palaidotas Raguvo bažnyčios šventoriuje.

Stasys Giedraitis iš Panevėžio. Areštuotas 1944 m. Po lageryo grįžo į Panevėžį. Esu aplankęs jį Panevėžyje.

Povilas Jodelis, kilęs nuo Utenos, 1952 m. gruodžio mėn. sunkiai susižeidė šachtoje Nr. 51. Jį dar parvežė į lagerį, bet tą pačią naktį jis numirė. Palaidotas lageryo kapinėse.

Vytautas Šileika, gimęs apie 1916 m., išleistas iš lageryo grįžo į Kauną. Dirbo Radijo gamykloje, gyveno Vilijampolėje.

Antanas Stanislovaitis, mano bendrabylis. Grįžęs iš lageryo apsigyveno Raseiniuose. Ten pasistatė namą. Žuvo autoavarijoje apie 1980 m.

Pranas Žiauberis, g. 1917 m., žemaitis nuo Kražių, buvęs partizanas. Bandė legalizuotis, bet buvo išduotas ir areštuotas. Grįžęs apsigyveno Šilalėje, pasistatė namą, dirbo vairuotoju. Lukošius iš Žemaitijos. Mus kartu vežė į lagerį. Po lageryo apsigyveno Klaipėdoje.

Leonas Pališkis iš Vilkaviškio. Paleistas iš lageryo apsigyveno Birštone. Stasys Skabeika. 1941–1944 m. buvo Vilniaus policijos viršininkas. Paleistas iš lageryo apsigyveno Kaune.

Antanas Vaičiūnas (dešinėje) su motina ir broliu

Mykolas Jaukevičius (gal Jankevičius) iš Šiaulių. Iš lageryo grįžo į Šiaulius. Stulginskis. Buvusio Lietuvos prezidento A. Stulginskio brolis. Petras Kalvelis. Grįžęs iš lageryo apsigyveno Druskininkuose. Vladas Čyvas nuo Anykščių. Iš lageryo apsigyveno Klaipėdoje. Stasys Stanislovaitis. Išleistas iš lageryo apsigyveno Kauno r., Ežerėlyje. Edvardas Kazlauskas. Jehovistas pagal tėvų tikėjimą. Iš lageryo grįžo į Kauną.

Algirdas Jurskis, ekonomistas iš Vilniaus. 1952 m. rudenį jį išvežė į Kengyro lagerį. Ten jį per klaidą nužudė. Žurnale „Į laisvę“ Nr. 140/177 Albertas Ruzgas straipsnyje „Vlikininkai Lietuvoje ir Gulage“ rašo apie A. Jurskį. Aš, būdamas lageryje, jį pažinojau. Tai buvo aukšto intelekto ir aukštos kultūros žmogus. Jį gerbė visos lageris. Noriu šiek tiek papildyti A. Ruzgo straipsnį.

1952 m. pavasarį lagerį pervedė į taip vadinamąją „ūkiskaitą“. A. Jurskis apmokino brigadininkus, Gamybos planavimo skyriaus tarnautojus, kaip dirbti naujomis sąlygomis. Kai Jurskis baigė apmokyti mūsų lageryo darbuotojus, jį išsiuntė į Kengyro lagerį 30 km nuo Rudniko, nes kalbėjo, kad ten ta nauja sistema „buksavo“. Jį apgyvendino lageryo tarnautojų barake. Tai visokie lageryo viršininkai iš kalinių. Juos pašiepiamai vadino „pirdurkais“. Tai apskaitininkai, buhalteriai, politiniai vadovai. Krimininių Steplage nebuvo, bet žmogžudysčių pasitaikydavo. Dažniausiai žudydavo užkietėjusius skundikus („stukačius“).

Mūsų lageryje 1954 m. gruodžio mėn. užmušė Perekrestovą, nes jis neišėjusius į darbą („otkazčikus“) sodindavo į karcerį. Užmušė jį lietuviai. Jų pavardžių nežinojau tada ir nežinau dabar. Kadangi Jurskį

apgyvendino lageryo tarnautojų barake, tai tie, kurie atėjo nužudyti kažkokį „stukačių“, nužudė Jurskį, nes jis tą vakarą buvo pasikeitęs su tuo gultais. Manau, kad tai buvo ne 1953 m., kaip rašo Ruzgas, o 1952 m. rudenį, nes tas gandas apie Jurskio nužudymą pasklido gerokai prieš Stalino mirtį.

Šoris. Buvo lageryo apskaitininkas. Po lageryo apsigyveno Klaipėdoje.

Mamertas Cecėnas (gal Cicėnas), Vladas Cecėnas (gal Cicėnas) nuo Ignalinos. Zabuļionis ir Adašiūnas nuo Panevėžio. Čaras iš Žemaitijos. Mečislovas Jurevičius. Grįžęs iš lageryo apsigyveno Šiauliuose. Buvo „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos“ bendradarbis. Aprašytas „LKB Kronikoje“ Nr. 40 ir Amerikoje išleistame 6 tome.

Juozas Jankauskas nuo Panevėžio. Buvęs KTR. Grįžęs apsigyveno Kupiškėje, vėliau persikėlė į Vilnių. Antanas Šlekys. Gimęs 1907 m., nuo Višakio Rūdos. Buvęs Lietuvos pasienio policininkas. 1941–1944 m. buvo Trakų policininkas. Grįžęs iš lageryo apsigyveno Kaune.

Juozas Rauduvė, kilęs iš Žemaitijos. Grįžęs apsigyveno Kaune. Žuvo autoavarijoje pakeliui iš Kauno į Klaipėdą. Važiavo nuosava mašina. Jo avarija labai panaši į „Lietuvos Aido“ darbuotojo Žičkaus avariją.

Jonas Vytas, kilęs iš Kražių valsč. Išleistas iš lageryo apsigyveno Šeštokuose. Alfonsas Gedminas, kilęs iš Raseinių aps., Šiluvos valsč. Beržinskis nuo Raseinių. Steponas Vygelis iš Karsakiškio valsč., Panevėžio aps. Lageryje susidėjo su jehovistais. Apie 1961 m. buvau sutikęs Kaune. Balys Chobdauskas iš Skaudvilės. Grįžęs apsigyveno Tauragėje. Povilas Jurgaitis. Grįžęs apsigyveno Laukuvoje. Pranas Viršutis, kilęs nuo Prienų, grįžęs apsigyveno Kaune, baigė KPI. Vladas Šiugždinis nuo Prienų. Grįžęs apsigyveno Prienų rajone. Ūkininkauja. Jonas Lydeka iš Šakių aps., Miširukės k. Lukšių valsč. Grįžęs apsigyveno Kaune.

Šakalys, kilęs nuo Utenos, išleistas iš lageryo gyveno Džezkazgano gyvenvietėje, dirbo šachtoje Nr. 51. Žuvo po traukiniu eidamas bėgiais 1956 m. vasario mėn. Palaidotas Džezkazgano laisvųjų kapinėse. Bendorius nuo Marijampolės. Strazdas nuo Utenos. Grįžęs gyveno Kretingoje.

Algis Četkauskas, kilęs iš Kauno. Lageryje buvo dailininkas. Susidraugavo su uzbeku. Po lageryo nuvažiavo į Taškentą. Apie 1996 m. buvo atvažiavęs į Kauną. Manau, kad vėl išvažiavo į Taškentą. Česlovas Jančiauskas nuo Prienų. Grįžęs dirbo Kaune, staklių gamykloje,

gyveno Vilijampolėje. Keblas nuo Utenos. Dirbo šachtoje Nr. 51 gręžėju. Grįžęs gyveno Kaune. Dirbo staklių gamykloje. Liudas Telešius ir Ražukas nuo Leipalingio. Rastenis nuo Ignalinos. Adomas Danilaitis iš Kuršėnų.

Kitos tautybės

Didelę kalinių dalį sudarė Vidurinės Azijos tautybių žmonės. Tai kazachai, uzbekai, kirgizai, turkmėnai ir tadžikai. Juos vienijo trys faktoriai: 1) rasė, 2) tikyba, 3) visi jie buvo teisti pagal 58-1b straipsnį už tai, kad karo metu buvo vokiečių nelaisvėje. Už tai gavo po 25 m. lageryo ir 5 m. be teisių. Visi šitie žmonės kalbėjo tiurkų tarmės kalbomis (išskyrus tadžikus). Kadangi jie naudojo tik buitinę kalbą, tai nedideli skirtumai netrukde jiems bendrauti. Tadžikų kalba priklausė afganų kalbų grupei.

Dauguma kalinių iš Vidurinės Azijos buvo žemo intelekto. Per porą valandų pasidarę gitarą su dviem stygom jie grodavo nesudėtingas savo melodijas. Jie jautėsi neteisingai nubausti, nes, kaip sakė vienas kazachas: „Sto ruskich podniali ruki, a odin kazach, što sobaka – tože podnial ruki“ (šimtas rusų pakėlė rankas, o vienas kazachas argi šuo, ir jis pakėlė rankas). Rusai išėivius iš Vidurinės Azijos vadindavo paniekinančiu žodžiu „čiornožopyje“ („juodasubiniai“). Kai kurie Vidurinės Azijos išėiviai kaliniai bandydavo praktikuoti savo tikyba, bet sąlygos tam buvo labai nepalankios ir tokių bandančių buvo nedaug. Dažniausiai tadžikai. Į lietuvius jie žiūrėjo palankiai, nejautė priešiško.

Kai 1955 m. rugsėjo pradžioje Vakarų Vokietijos kancleris Konradas Adenaueris atvažiavo į Maskvą, tai pirmiausiai pareikalavo, kad būtų paleisti karo belaisviai vokiečiai, nes karas seniai pasibaigė, kaltininkai nubausti, o eiliniai kareiviai nekalti. Tada iš SSRS į Vokietiją išvažiavo apie 30 tūkstančių vokiečių, buvusių belaisvių. Tada SSRS vyriausybei pasidarė „nepatogu“ ir 1955 m. rugsėjo 12 d. laikraštyje „Izvestija“ pasirodė įsakas, liečiantis kalinius, buvusius vokiečių belaisvius. Daugumai bausmę sumažino per pusę ir nemažai tuoj po įsako buvo paleisti. Tame įsake buvo daug „jeigu“... Jeigu tu nebendradarbiavai su priešu, jeigu..., jeigu..., jeigu...

Siaip ar taip šis įsakas šitai kategorijai kalinių suteikė realią viltį išėiti iš lageryo.

Žydai Steplage

Žydų Steplage buvo mažai. Jie buvo labai solidarūs ir vienas kitą atpažindavo iš pirmo žvilgsnio. Žydai šiek tiek skirstėsi pagal kilmę.

(keliamo į 8 psl.)

Šaulių namai – tautos tvirtovės

Gintaras LUČINSKAS

„Šaulių namai – visuomenės namai. Kiekvienas šaulių būrys privalo pasistatydinti savo namus!“ Toks plakatas buvo 1922 m. LŠS būrių atstovų suvažiavime. Kai 1922 m. Perlojos šaulių būrys gavo iš Jungtinių Amerikos Valstijų per 20 tūkstančių auksinų, tai LŠS Centro valdyba šią sumą sutiko išduoti tik namų statybai.

1929 m. vasarį išleisti „Šaulių namams statyti fondo dėsniai“. Pagal juos „kiekvienam šaulių būriui reikalinga įsisteigti tam tikras namas, kuris būtų šauliams ir šiaip vietos gyventojams kultūrinio ir drauginio gyvenimo centru“. Pavasarį paruošti dviejų tipų namo projektai ir išsiuntinėti būriams. Vėliau paruošti keturi namų projektai: kaimui ir miestui, didesniems ir mažesniams namams. Galvota, kad projektai turi būti lietuviško stiliaus. Išspausdintos knygelės aukoms rinkti. Tapo aktualus sklypų ir statybinių medžiagų klausimas. LŠS Centro valdybos pirmininkas tarėsi su Žemės ūkio ministru, kuris pažadėjo pagalbą, suteikiant sklypus. Bet miško nemokamai nesutiko duoti, tik žadėjo palengvinti sąlygas varžytinėse, įsigyjant medieną. Tuomet LŠS Centro valdyba skatino, kad namai būtų statomi iš plytų, molio, cementinio molio, kalkių ir kitų medžiagų. 1929 m. suorganizuota didžiulė rinkliava rinktinių namų fondams. 75 procentai liko tose vietose, o 25 procentus paėmė LŠS Centro valdyba. Jai pavyko pasiekti, kad nuo 1932 m. Žemės ūkio ministerija šaulių namams statyti miško medžiagą parduodavo tik už pusę kainos, išperkant per penkerius metus.

XIX Alytaus šaulių rinktinė jau 1926 m. stengėsi, kad Krašto apsaugos ministerija jai perleistų vieną vadinamųjų Pontono kareivinių pastatą I Alytuje. Provincijos pastangas parėmė LŠS Centro valdyba. 1927 m. atsirado galimybė perimti iš Krašto apsaugos ministerijos buvusią cerkvę Pontono kareivinių rajone. Tų pačių metų balandį pastatas Nr. 13 buvo perimtas ir pradėtas tvarkyti. Pastato remontui Alytaus apskrities valdyba skyrė 500 litų. Atlikus remonto darbus, pastate buvo įrengtas rinktinės štabas, salė paskaitoms ir vakarams rengti. Per trejus metus remonto darbams rinktinė išleido 12 tūkstančių litų. Remonto darbams buvo organizuojamos specialios rinkliavos. Tačiau pastatas ir toliau priklausė Krašto apsaugos ministerijai, rinktinė tebuvo nuomininkė. Dėl šio pastato perdavimo XIX Alytaus šaulių rinktinėi kelerius metus vyko susirašinėjimas su KAM Karo butų skyriumi, LŠS vyriausiuoju štabu. 1931 m. KAM Karo butų skyrius pritarė tam, kad pastatas būtų atiduotas Šaulių sąjungai.

Alytaus šaulių namai

1932 m. kovo 16 d. XIX Alytaus šaulių rinktinės valdyba kreipėsi į Alytaus visuomenę: „Iki šiol Alytaus šaulių rinktinė talpinosi toli

nuo miesto centro nuomojamuose namuose ir todėl tinkamai negalėjo išplėtoti savo veikimo. Jei miesto centre pakankamai vietos kinematografams, restoranams, kurie gyvena vien iš mūsų visuomenės, tai būtų lietuvių garbės įžaidimas neturėti tinkamos patalpos vienintelei beparteiškai, lietuviškai organizacijai, stovinčiai Tautos ir Valstybės sargyboje“. Visi neabejingi pakviesti į šaulių namų statybos komiteto susirinkimą. Balandžio 2 d. gimnazijos salėje įvyko pirmasis susirinkimas, kuriame dalyvavo XIX Alytaus šaulių rinktinės valdyba, visuomenės atstovai. Buvo išrinktas paminklinių karininko Antano

Alytaus šaulių namų statyba. 1936 m. Nuotrauka iš G. Lučinsko kolekcijos

Juozapavičiaus šaulių namų statybos komitetas. Balandžio 7 d. posėdyje išrinktas vykdomasis komitetas: mjr. B. Ambraziejus, kpt. A. Petruškevičius, miškininkas A. Rukuiža, technikas S. Taškūnas, mokytojas V. Brazdžius. Numatyta tolimesnė komiteto veikla: sklypo įsigijimas ir lėšų paieška. Vykdomojo komiteto nariai pasiskirstė pareigas: komiteto pirmininkas mjr. B. Ambraziejus, išdinininkas A. Rukuiža, sekretorius kpt. A. Petruškevičius, nariai S. Taškūnas ir V. Brazdžius. Mjr. B. Ambraziejus energingai ėmėsi darbo. Jis, talkinant rinktinės šaulėms ir būrių vadovybėms, tuoj pradėjo ruošti rinkliavas ir loterijas, o moterys šaulės – šokių vakarus. Kartu pradėta rūpintis ir namui tinkamą sklypą surasti.

XIX Alytaus šaulių rinktinė tuo metu jau turėjo vieną sklypą miesto centre, Rinkos aikštės ir Stoties gatvės kampe. Tačiau šio sklypo plotas buvo per mažas šaulių namų statybai. Ieškota įvairių problemos sprendimų būdų. Miesto burmistrui

nusiųstas prašymas prijungti greta esantį savivaldybei priklausiusį sklypą. Namų statybos komitetas surado tinkamą sklypą šalia parko ir nutarė prašyti miesto valdybos perduoti jį XIX Alytaus šaulių rinktinėi. Dėl šio sklypo įsigijimo prasidėjo ilgas susirašinėjimas su Marijampolės apygardos žemės tvarkytoju, Žemės tvarkymo departamentu, LŠS viršininku. 1933 m. vasario 8 d. Marijampolės apygardos žemės tvarkytojo aktu XIX Alytaus šaulių rinktinėi 36 metams buvo perduotas 4 tūkstančių kvadratinėjų metrų sklypas. Lėšos šaulių namų statybai buvo kaupiamos keliais būdais: renkant aukas (pavyzdžiui, DLK Gedimino 1-ojo pėstininkų pulko karininkai paaugojo 3 tūkstančius litų), rengiant vakarėlius ir gegužines, daiktines loterijas.

Alytaus šaulių namai (nuo parko pusės) 1938 m. Nuotrauka iš G. Lučinsko kolekcijos

Turint sklypą, buvo galima skelbti konkursą namo planui. Už geriausius projektus buvo paskirtos trys pinigines premijos. Statybai vykdyti buvo priimtas Alytaus apskrities inžinieriaus S. Taškūno projektas. Jis atliko ir statybos techninę priežiūrą. Namų planas buvo priderintas prie sklypo reljefo.

1936 m. rudenį statybos komitete įvyko pakeitimų. Komiteto pirmininkas A. Rukuiža išvyko gyventi į Kauną. Tada pirmininko pareigas perėmė Alytaus miesto ir apskrities komendantas plk. lt. B. Basiulis. Mjr. B. Ambraziejus irgi išvyko iš Alytaus; jo pareigas perėmė komandanto padėjėjas kpt. D. Jėčys. Nors komitete įvyko pasikeitimų, tačiau statybos darbai nesustojo ir toliau vyko sparčiai pirmyn. Pradedant statybos darbus buvo surinkta daugiau kaip 12 tūkstančių litų grynaisiais pinigais. Vykdamas statybą talkos ir ūkišku būdu, namas buvo pastatytas. Visus su statyba susijusius reikalus tvarkė kpt. D. Jėčys.

Priekyje šaulių namai turėjo dvi sales. Įeinant iš gatvės, durys vedė į

viršutinės salės priebutį. Iš priebučio plačios durys vedė į salę, kurioje buvo didelė scena. Salėje galėjo sutilpti daugiau kaip 500 žmonių. Iš to paties priebučio, iš abiejų pusių durų į salę, laiptai vedė į žemutinę salę, kurioje jaunimas galėjo sportuoti, mankštintis ir šokti. Iš apatinės salės, pro centrinio šildymo vietą, per virtuvę ir per sandėlius buvo galima išeiti į parką. Iš viršutinės salės per galines duris buvo galima patekti į koridorių, iš kurio įėjimas į restoraną ir į bufetą. Koridoriaus gale buvo laiptai žemyn į virtuvę ir į antrą aukštą, kur įrengti keli kambariai bibliotekai, skaityklai, žaidimams ir rinktinės raštinei. Tokiu būdu namo dalis iš gatvės pusės, kur buvo salė ir scena, atrodė vieno aukšto, o kita dalis – dviejų aukštų. Žiūrint iš parko pusės, to paties namo pietinė dalis atrodė trijų aukštų, o kur salė ir scena – dviejų. Pietinė namo dalis turėjo verandas, kur buvo galima ilsėtis, mėgautis kvepiančiu pušyno oru.

1936–1938 m. XIX Alytaus šaulių rinktinės šauliai pasistatė šaulių namus, kainavusius 200 tūkstančių litų bei pavadintus karininko Antano Juozapavičiaus vardu.

1940 m. birželio 15 d. Sovietų sąjungai okupavus Lietuvą, buvusiuose Šaulių namuose įsikūrė sovietų karinė komendantūra, o 1941 m. birželio 22 d. prasidėjus Vo-

kietijos–Sovietų sąjungos karui, pastatą perėmė vokiečių karinė komendantūra.

1950 m. birželio 20 d. po įvykdytos administracinės reformos Alytus tapo rajono centru, o buvę Alytaus šaulių namai pervadinti kultūros namais.

1992 m. spalio 26 d. buvę kultūros namai gražinti Alytaus Antano Juozapavičiaus šaulių rinktinėi.

Varėnos šaulių namai

Per Pirmąjį pasaulinį karą Varėnos miestelis visas išdegė. Liko tik pastatai pakraščiuose bei keli Rusijos kariuomenės pastatyti namai. Žmonės gyveno labai susispaudę, ir šaulių veiklai nebuvo galima gauti net kambario. Tik per Varėnos tiltą buvo galimas abiejose pusėse gyvenančių ūkininkų susisiekimas. Todėl, be pasienio sargybos, Varėnoje 1927 m. spalio 15 d. buvo įsteigtas šaulių būrys, kuriam vadovavo energingas ir darbštus mokytojas Andrius Ryliškis.

(keliamo į 8 psl.)

Petro Katiliaus atminimui

(atkelta iš 1 psl.)

Senelis Simonas Katilius buvo aktyvus 1863–1864 m. sukilimo dalyvis, net vadovavęs sukilėliams Augustavo gubernijoje prie Čytos Būdos (netoli Kazlų Rūdos). Kodėl jis pasirinko kovos kelią, sunku pasakyti, nes prieš tai buvo įstojęs į Seinų kunigų seminariją. Sukilimui pralaimėjus, jo dalyviai, o kartu ir Simonas, buvo ištremti į Rusijos rytinės dalies Sibirą.

Grįžęs į Kazliškį Simonas ūkininkavo, bet Pirmojo pasaulinio karo metu jau vokiečiai jį suėmė ir, pririšę prie arklio, nutempė į Pilviškį, kad iš ten išvežtų į Vokietiją. Taigi Katilių giminei tremtis, svetimšalių siautėjimas – nuo seniai ne naujiena. Tik Petro tėvelis Jonas Katilius sovietų tremties nesulaukė. Jis susirgo džiova ir 1943 m. pavasarį mirė. Visa įvykių, sunkaus gyvenimo ir tremties našta užsirito ant Onos Kulvinskaitės-Katilienės liaunų pečių. Bet ji pragyveno ilgą gyvenimą – išgyveno tremtį ir žvali grįžo į Lietuvą. Net Vilniaus televizijos bokšto šturmą 1991 m. matė ir meldėsi, kad jos anūkėliai Edvinas ir Evaldas, ten buvę, sugrįžtų... Ir laimė... Pskovo žudikai su žvilgančiais durklais praslino... Trisdešimt metų praėjo – Lietuva gyva. O atsiminimai liko mums, gyviesiems.

Kaip baisus sapnas

Ištrauka iš Petro Katiliaus knygos „Taip mes gyvenome“

Dievas nepasigailėjo mūsų ir 1949 m. kovo 25 d., kai visi buvome namuose, kažkas apie 2 valandą nakties pradėjo belsti į mūsų namo duris ir langus. Atidarę, išvydome tris ginkluotus vyrus, du iš jų – vietiniai sribai, tai jie ir įsakė apsirengti ir ruoštis kelionei į Sibirą. Kai pradėjome krauti daiktus, lietuviškai pradėjo šaukti, kad to negalima, to negalima. Įsikišo rusas ir liepė dėtis kuo daugiau maisto, šiltų drabužių. Tada į vežimą įsidėjome lašinių, duonos, net skilandį, nemažai patalynės.

Tik man nepasisekė, nes dalį drabužių buvome nunešę pas kaimyną siuvėją, kad pataisytų. Prašėme, maldavome, kad leistų pasiimti – kur tau. Susikrovę viską, ką galėjome į vežimą, traukiamą dviejų arklių, Antanui Pėžai padedant (Pėža gyveno Katilių sodyboje ir buvo gavęs žemės kaip naujakuris) apie 10 valandą išvažiavome iš savo tėviškės. Sustojome prie Botyrių, o čia vežime – Vitas ir tėvas Botyriai. Ir toliau gyvenusi Katilių Antosėlė su dviem mažais vaikais – ketverių metų Algii ir beveik dviejų metų Lione (jų tėtis jau kalėjo Vorkutos lageryje) jau mūsų vežimų laukė.

Visus nuvežė į Marijampolės geležinkelio stotį prie gyvulinų vagonų. Suginė visus į vieną vagoną, viską palei kraštus sukrovėme, kas ką turėjome atsivežę. Aš Antosėlei padėjau ant viršutinio gulto sukelti vaikus. Botyriai ir mano motina, brolis Juozas pasiliko ant apatinių gultų.

Į vagoną suginė labai daug žmonių, tuoj pat pasidarė tvanku. Moterys verkė, joms pritarė vaikai. Atėjo naktis, daugeliui atvežtųjų nebeliko gultų. Aš dar įsitaisiau prie Antosėlės vaikų, prie uždaryto lango. Galėjau gulėti tik ant šono. Žinojau – apačioje yra iškapota dviejų kumščių apimties skylė, bet ir apie ją gulėjo vyrai. Tai buvo bjauriausia vieta vagonė.

Vagonų durys buvo aklinau uždarytos ir iš lauko užstumtos. Langeliai taip pat uždaryti. Tik kai pasiekėme Rusijos teritoriją, langelius šiek tiek pravėrė, tada per grotas galėjome matyti, kokia tai šalis. Mužu su Vitu Botyriumi antrose duryse aptikome skylutę, susiradome peiliuką ir ją padidiname, kad geriau matytume, kokias stotis pravažiuojame, kur mus veža. O vyrai, kurie labai norėjo rūkyti, tai ir dūmus pro ją išpūsdavo.

Ešelonas buvo labai ilgas, apie 50 vagonų. Konvojai važiuojo vagonų galuose

aikštelėse. Supratom: traukinys aplenkė Sovietų sąjungos sostinę Maskvą ir patraukė Uralo link. Pervaziavome Volgą, tokios upės, tokios platybės dar neteko matyti. Uralo kalnuose dar buvo sniego.

Taigi į paskirties vietą važiuoti teko gana ilgai. Pakeičiui sužinojome, kad mus veža į Žigalovo rajoną netoli Jakutijos prie Lenos upės. Kai privažiavome Udos upę, per kurią buvo medinis tiltas, mašina, kurioje buvo Botyriai, baigė pervaziuoti ir tiltas ties viduriu įlūžo. Tada mūsų mašiną ištraukė, o Botyriai nuvažiavo tolyn ir taip mus išskyrė visiems laikams. Juos nuvežė į Žigalovą, o mus, likusius šioje upės pusėje, į Ust-Udą.

Mes gyvenome iš karo negrįžusio Ustinovo trobelėje. Jo žmona turėjo maždaug 12 metų sūnų, mano bendramžį. Lietuvaičių vaikų įvairaus amžiaus buvo gana daug. Vien Molkos k. apie dvidešimt. Pas Ustinovus gyvenome apie metus. Susidraugavau su jų berniuku.

Kad ir vargingai drauge pragyvenome penkerius metus. Dirbome įvairius ūkio darbus, tuos, kuriuos nurodė kolchozo brigadininkas Josifas Zelinskis. Metų gale dirbusieji už darbadienius gaudavo javų, kitų produktų bei pinigų. Vėliau dirbau ir labai sunkius ūkio darbus. Vasarą šieną ruošdavome taigoje už 15 km nuo kaimo. Žolę pjovėme dalgiais, moterys džiovino, krovėme į kupetas, jose ir nakvojome, kartais pastate, kur kraudavome šieną. Dirbome po 13–15 valandų.

1951 m. pradėjau eiti į Ust-Udos vidurinės mokyklos 6 klasę, o 1953 m. baigęs septynias klases su gerais pažymiais, išvažiavau į Irkutską ir įstojau į Mechanikos technikumą. Egzaminų laikyti nereikėjo. Bet man ten nepatiko ir grįžau atgal baigti vidurinės mokyklos. Ten mokėsi ir daugiau lietuvių, tarp jų ir Gražina Juškevičiūtė, būsimoji mano žmona.

Parengė
Stanislovas ABROMAVIČIUS

Išėkitės ramybėje

Pranas Turonis 1937–2020

P. Turonis – buvęs tremtinys, aktyvus sąjūdielis, šeimos žmogus. Savo valia ir užsispyrimu tremtyje, Krasnojarske, sugebėjo baigti aukštąjį mokslą. Su tremtine Leonora sukūrė šeimą, užaugino sūnus Romą ir Arvydą. Grįžęs į Lietuvą, dirbo Rokiškio įmonėse. Prasi-dėjus Atgimimui, iš karto įsitraukė į LPKTS veiklą, buvo vienas iš pirmųjų sąjūdiečių mūsų krašte. Išrinktas į rajono tarybą tapo Rokiškio rajono privatizavimo komisijos pirmininku. 1991 m. sausio dienomis pri-klausė Rokiškio gynybos štabui. Prano solidus ir pras-mingas žodis bei organizaciniai sugebėjimai padėjo atstatant ar naujai statant paminklus ir atminimo ženklus Laisvės kovotojams atminti.

Nuoširdžiai užjaučiame žmoną Leonorą, sūnus Romą ir Arvydą, visus artimuosius.

LPKTS Rokiškio filialas

Užjaučiame

Nuoširdžiai užjaučiame LRS Visuomeninės tarybos prie Laisvės kovų ir valstybės istorinės atminties komi-sijos narį Joną Milerių ir jo artimuosius, mirus mylimai žmonai Sofijai Milerienei.

Visuomeninės tarybos organizacijos: Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga, Laptevų jūros tremtinių brolija „Lapteviečiai“, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių bendrija, Lietuvos politinių kalinių sąjunga, Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdis, Lietuvos nepriklausomybės gynimo Sausio 13-osios brolija, Lietuvos politinių kalinių bendrija Kolyma, Tremtinių ir partizanų palikuonių asociacija, Lietuvos kariuomenės karių, nukentėjusių nuo sovietinio ir nacistinio genocido, artimųjų sąjunga, Lietuvos jaunimo organizacijų taryba, Labdaros ir paramos fondas „Jauniems“, Bendrija „Lemtis“, Lietuvos Sąjūdis, Sausio 13-osios nukentėjusiųjų draugija, Nepriklausomybės gynėjų sąjunga

Mirus tremtiniui, Jurbarko šaulių sąjungos įkūrėjui, LLA sąjungos nariui, dim. mjr., kapitoniui, atsargos karininkui Algirdui Geniui, nuoširdžius užuojautos žodžius skiriame žmonai, dukteriai, sūnams ir kitiems artimiesiems. Tegul užuojautos žodžiai palengvina netekties skausmą.

LLA sąjungos taryba

Mirus buvusiam tremtiniui, menotyrininkui, profesoriui, Šiaulių miesto ir rajono Garbės piliečiui Vyteniui Rimkui, nuoširdžiai užjaučiame žmoną Česlavą ir seserį, LPKTB Šiaulių skyriaus pirmininkę Elžbietą Bagdonienę. Netekties skausmą tesumažina mūsų užuojauta.

LPKTS Šiaulių filialas

Mirus buvusiam Igarkos tremtinei Onai Jasnauskienei, nuoširdžiai užjaučiame dukterį, sūnų, anūkus ir visus artimuosius.

LPKTS Kėdainių filialas

Skaudžią netekties valandą, mirus mylimam vyrui, nuoširdžiai užjaučiame ilgametę filialo Revizijos komi-sijos pirmininkę Kazimierą Macijauskienę.

LPKTS Kėdainių filialas

Tremtinys ISSN 2029-509X
www.lpkts.lt

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga

Įmonės kodas 300032645

Ats. sąsk. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365 AB „SEB“ bankas

Adresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas,

Tel. (8 37) 323 204, 8 667 39218

Savaitraščio vadovė Audronė Kaminskiene
Techninė redaktorė Vesta Milerienė

El. p. tremtinys.redakcija@gmail.com

2 spaudos lankai. Tiražas 1310 egz. Kaina 0,90 euro.

Spausdino spaustuvė UAB „Morkūnas ir Ko“,
Draugystės g. 17, Kaunas

Projektas „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekčių atspindžiai“ ir „Istorija be „baltų dėmių“ remia (2020 m. skirta 11800 eurų)

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Džekazganas-Rudnikas

(atkelta iš 5 psl.)

Buvo Rusijos, Latvijos ir Ukrainos žydų. Antrame katogininkų lagerio punkte buvo gydytojas Markovič. Į lagerį jis pakliuvo už „benderovcų“ gydymą. Benderovcai buvo Ukrainos partizanai. Stepan Bendera buvo Ukrainos politinis ir karinis lyderis. Kada po karo rusų kariuomenė sutriuškino benderovcus, Benderai ištikima kariuomenė internavosi į Austriją ir ten išsi-sklaudė. Po to Bendera gyveno Šveicarijoje. 1953 m. rusų šnipai jį susekė ir nušovė.

Atsiprašau už nukrypimus nuo žydų temos. Taigi Markovičius ir lageryje gydė benderovcus. Nors ukrainiečiai nemėgo žydų, bet Markovičių labai gerbė ir laikė savu. Žydai nuolat gaudavo siuntinių. Mūsų lagerio punkte buvo vienas Maskvos žydas Jakov Jakovič Cilinskij. Kiekviename gautų siuntinių sąrašė būdavo pavardė J. J. Cilinskij. Kalinio padėtis daug priklausė nuo to ar gaudavo jis siuntinių ar ne... Pavyzdžiui, žmogelis nueina į medicinos punktą. Gydytojas stetoskopu klauso jo širdies ritmą ir sako: „Dyši, dyši, pėpėpėpė imeješ? Dyši, dyši, pošylyki pošylykėjėš? Dyši, dyši...“ ir taip toliau.

Jeigu laisvėje žydas pabuvo bent medicinos instituto koridoriuje, tai lageryje jis jau gydytojas, felčeris ar

bent sanitaras. Felčeris išduoda ligoniams termometrų ir paskui pasako gydytojui kieno kokia temperatūra. Temperatūra 37,2 laipsnių – duoda teisę neiti į darbą. Jeigu felčeris bus „savas“, tai jam nieko nereikia vietoj 37 pasakyti 37,2, jeigu tu, žinoma, gauni siuntinių...

Kai aš dirbau DOZe, tai 1953 m. pavasarį atsirado jaunas žydelis Michail Bakst. Jam turbūt nepavyko gauti 4 kategoriją, tai jį atsiuntė į DOZą. Jis dirbo tekintuju. Nors jis buvo prastas tekintojas, bet brigadininkas N. Ziurin jį globojo. Už dyką tokie dalykai nedaromi... Kalbėjo, kad Baksto tėvas Omske didelis „činas“, todėl visai nuste-bome, kai 1954 m. Bakstą iš lagerio išleido.

DOZo lentpjūvėje už kažkokią bausmę buvo atvarytas minėtas Dovydas Fišermanas, bet jis buvo neilgai. Lagerio ligoninėje dirbo žydas Škarin. Kiek jis mokėjo gydyti, nežinau, bet labai mokėjo sudaryti įspūdį, kad jis atjaučia ligonius ir jais rūpinasi. Žmonės jį mėgo ir gerbė.

Anekdota žydiška tema. Žydas užpildė anketą. Kadangi jis buvo partijos narys, tai anketoje buvo klausiamas „Ar buvo svyravimų partijos linijos atžvilgiu? Mauša Feldmanas parašė: „Ne! Svyravau kartu su partijos linija“.

Rusai Steplage

Rusai Steplage užėmė išskirtinę padėtį kitų atžvilgiu. Pirmą – jų kalba kalbėjo visi viršininkai, visi sargybiniai ir prižiūrėtojai, jų kalba buvo vedama visa raštvedyba. Antra – jie sakydavo, kad pabaltiečiai, ukrainiečiai ir visi kiti nubausti teisėtai, o jie, rusai – per klaidą, per nesusipratimą... Didžiausia jų dalis buvo nubausti už tai, kad karo metu pakliuvo į vokiečių nelaisvę...

DOZe dirbo vienas rusas Filatov, į nelaisvę paimtas sužeistas. Jo smilkinyje buvo riešuto didumo duobutė. Vokiečiai jį išgydė, o kai po karo jis sugrįžo į tėvynę, tai Rusija jį uždare į lagerį dešimčiai metų... Karo metu J. Stalinas pasakė: „Nėra karo belaisvių! Yra tik tėvynės išdavikai!“ Tai, kad į nelaisvę pakliuvai sužeistas, jokių išimčių nebuvo.

Buvo keletas Maskvos inteligentų, kurie į kitataučius žiūrėjo iš aukšto, o likimo draugus iš Vidurinės Azijos vadino jau minėtu paniekinančiu žodžiu. Buvo vienas genėrolas pavardė Terentjev, buvęs Ruzajevkos (Penzos srityje) karo akademijos lektorius. Tuoj po Stalino mirties 1953 m. vasarą jį išleido. Išėdamas iš barako sekcijos Terentjev su visais atsisveikino, palinkėdamas visiems iš čia greičiau išeiti.

Buvo vienas jaunas rusas Ivan Krasnov, gimęs 1930 m., neilginių

gabumų vyras, kilęs iš Šušenskoje miestelio Krasnojarsko krašte. Jis buvo beveik Sacharovo ir Volkogonovo lygio, tik jį jauną areštavo ir Steplagas jį sulaužė anksčiau, negu spėjo visiškai išsiskleisti jo talentas. Po lagerio du kartus (1961 ir 1964 m.) jis mane aplankė Kaune. Numirė 1994 m., palaidotas naujosiose Šušenskojės kapinėse.

Dauguma brigadininkų, apskaitininkų, „pompobuty“ (pomošėnik načalnika po bytovoj časti – buitės dalies viršininkas) ir kitokių lagerio tipo tarnautojų buvo rusai. Pabaltiečiai tų pareigų vengė dėl to, kad jie blogai mokėjo rusiškai kalbėti ir rašyti, o svarbiausia, kad jie nemokėjo rusiškai... keiktis. Nemokantis rusiškai keiktis buvo laikomas nevisaverčiu žmogumi. Pabaltiečiai tų pareigų vengė ir dėlto, kad laikė tai bendradarbiavimu su priešu. Rusai tokių sentimentų neturėjo.

Kartą 1954 m. vasarą tarp lietuvių ir rusų kilo muštynės. Lietuviai rusams gerokai „aplaužė kaulus“. Keletas jų net nubėgo į medicinos punktą. Po to įvykio minėtas Dovydas Fišermanas, pamatęs mane bendraujant su Krasnovu, nustebo: „Jūs – iš priešingų barikadų pusių, o draugaujate?!“ Dovydas Fišermanas išleistas iš lagerio apsigyveno Klaipėdoje.

(Bus daugiau)

Šaulių namai – tautos tvirtovės

(atkelta iš 6 psl.)

Gruodžio mėn. mokykloje buvo surengtas viešas vakaras visuomenei. 1928 m. spalio mėn. metiniame Varėnos šaulių būrio susirinkime nutarta statyti šaulių namus I Varėnoje. Nuo tada buvo pasiryžta telkti lėšas namų statybai. Intensyviai buvo rengiami vaidinimai ir gegužinės. Lėšų padidimui 1929 m. spalio 18 d. buvo užsakyti ir išleisti Klaipėdos bendrovėje „Rytas“ maži I Varėnos vaizdų albumėliai (12 000 egz.) ir atsišaukimai. Užsakymui apmokėti 3500 litų nebuvo, todėl nutarta imti paskolą, ją garantuojant šaulių būrio turtu: 800 Lt vertės miško medžiaga, 400 Lt vertės kalėmės ir 2600 Lt vertės 20 tūkstančių plytų. Numatyta „Rytui“ išsiųsti 1800 Lt pinigais ir 1700 Lt vekseliais su trimis išmokėjimo terminais: 500 Lt – 1930 m. vasario 1 d., 500 Lt – kovo 1 d. ir 700 Lt – balandžio 1 d. Aukos už albumėlius ir atsišaukimus pradėjo plaukti iš įvairių Lietuvos vietovių. Buvo gauta aukų ir iš pavienių asmenų.

1930 m. kovo mėn. Varėnos šaulių būrys gavo iš Šaulių sąjungos šaulių namų projektą, kurio autorius – statybos technikas Gudzinskas. Statybai panaudotos sugriautų namų plytos. Namus apipavidalinti, kaip iš lauko, taip ir iš vidaus, pradėjo dailininkas Jonas Burba (gėlėms krepšeliai po langais, balkono

tvorėlė, lubų kombinacija ir kita). Atlikę vidaus įrengimus, šauliai turėjo Varėnoje gražų erdvų dviaukštį namą, kurio apačioje buvo didelė salė su scena, o viršuje – keletas kambarių būrio šaulių reikalams.

Varėnos šaulių namai 1934 m. Nuotrauka iš G. Lučinskio kolekcijos

Statyba žengė lėtai ir po trejų metų – 1933 m. rugsėjo 17 d. Varėnos šaulių namai buvo pašventinti. Atvyko svarbių svečių: LŠS Centro valdybos pirmininkas A. Žmuidzinavičius, LŠS viršininkas plk. lt. M. Kalmantas, šaulių moterų garbės pirmininkė E. Putvinskienė, Alytaus apskrities karo komendantas plk. lt. B. Basiulis, Alytaus apskrities viršininkas M. Jurgelys, XIX Alytaus šaulių rinktinės vadas kpt. J. Navikevičius ir buvęs rinktinės vadas kpt. A. Petruškevičius. Tarp

svečių buvo Kelmės šaulių būrio valdybos pirmininkas Vytautas Putvinskis, 124 šauliai atvyko iš kaimyninių būrių. Buvo žmonių iš anapus demarkacijos linijos. Parduoti metaliniai ženkleliai su Varėnos šaulių namų atvaizdu.

Lietuvos kariuomenės revizorius 1935 m. Varėnos šaulių būrio namų statybos darbus įvertino 60 tūkstančių litų. Kadangi būrio šauliai talkino be atlygio, vežė plytas ir rąstus, dirbo prie statybos, tai darbai žymiai atpigė. Nes būrys per savo kasą statybai išleido apie 40 tūkstančių litų, įskaitant įvairias pašalpas ir aukas.

Pasistatęs namus Varėnos šaulių būrys išėjo į platų kultūros puoselėjimo kelią. Kiekvienais metais į I Varėną su spektakliais iš Kauno atvykdavo Valstybinio dramos teatro aktoriai. 1933 m. sutvarkė kovose už Lietuvos nepriklausomybę žuvusių lietuvių karių kapus ir talkino miestelio kapinių aptvėrimui. Turėjo 12 pučiamųjų instrumentų orkestrą (įsteigimas kainavo 2293,57 Lt), mišrų šaulių chorą, kuriame dainavo 42 asmenys,

vaidintojų grupę, šaulių moterų būrį, jaunųjų šaulių būrį, kelių šimtų knygų biblioteką, viešą skaityklą, kurioje buvo visi Kaune leidžiami laikraščiai ir žurnalai, penkių lempų stiprų radijo imtuvą, ugniagesių komandą, stoginę su įrankiais, 100 asmenų indų pobūviams, kuriuos šaulių šeimų pramogoms veltui skolindavosi šauliai. Šaulių namuose savo vakarus rengė ir žydai. Šaulių būrys sutelkė lėšų ginklų fondui ir savo žinioje turėjo 16 naujų šautuvų, lengvąjį „Brno“ kulkosvaidį, keletą dėžių šovinių ir dėžę rankinių granatų.

1934 m. pradžioje XIX Alytaus šaulių rinktinės valdyba leido Varėnos šaulių būriui platinti atvirukus-vinjetes, kuriose pavaizduoti kovų su lenkais prisiminimų vaizdai, paminklo žuvusiems kariams, šaulių namų ir kitos nuotraukos. Už parduotus atvirukus gautos pajamos buvo skiriamos šaulių namų reikalams.

1944 m. liepos mėn. sudegus Varėnos bažnyčiai, buvusiuose šaulių namuose įsikūrė maldos namai, išbuvę čia beveik pusketvirtų metų. Šaulių namai 1948 m. pradžioje tapo kultūros namais. Jie du kartus degė, kol po 1951 m. žiemos gaisro liko tik apanglijusios sienos. Po 20 metų toje vietoje iškilo mokyklos priestatas.

(Bus daugiau)